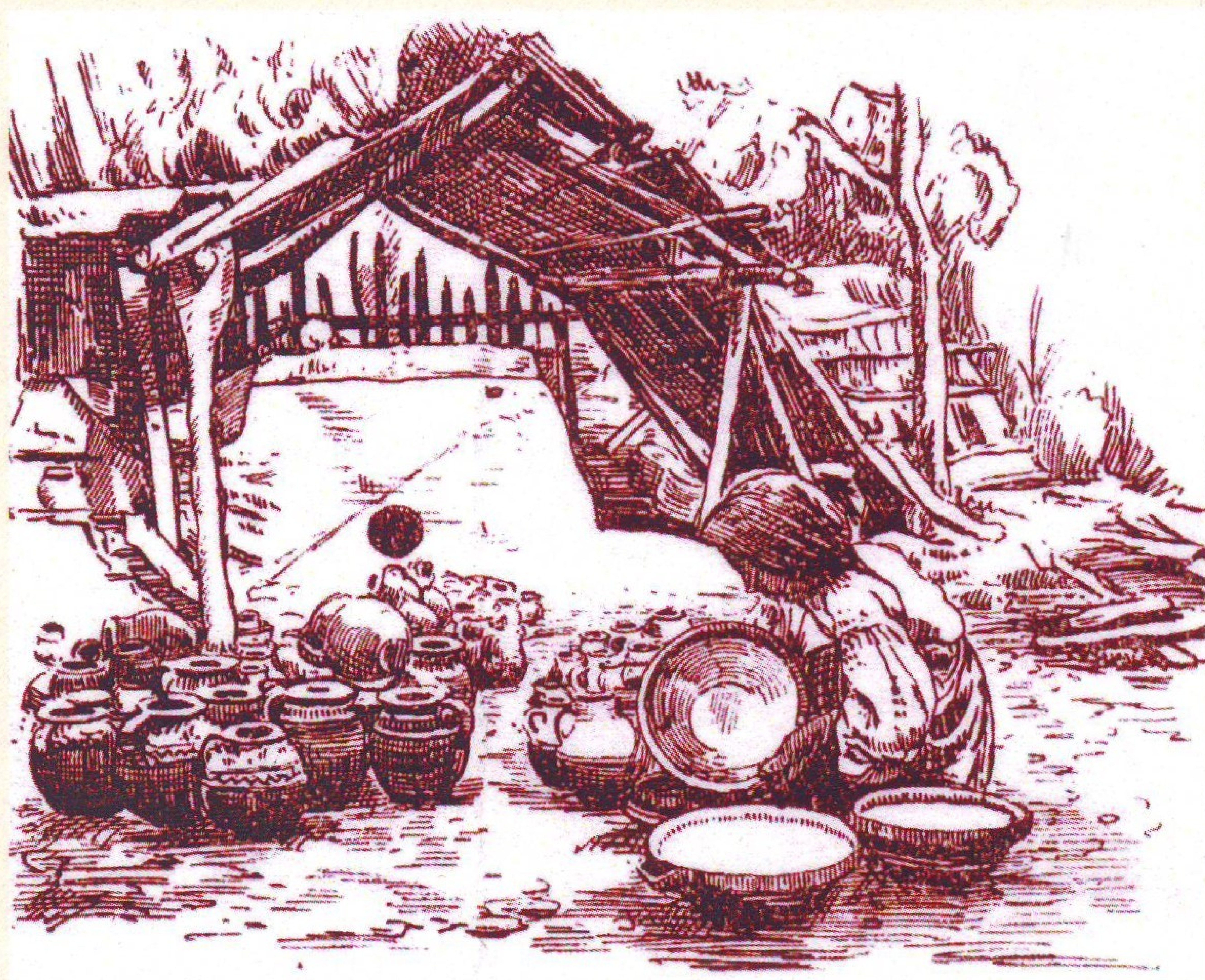
RADU OCTAVIAN MAIER

MEŞTEŞUGURI ŢĂRĂNEŞTI TRADIŢIONALE ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC

EDITURA
ETNOLOGICĂ

RADU OCTAVIAN MAIER

MEŞTEŞUGURI ŢĂRĂNEŞTI TRADIŢIONALE ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC

RADU OCTAVIAN MAIER

MEŞTEŞUGURI ŢĂRĂNEŞTI TRADIŢIONALE ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC

Soţiei mele SVETLANA
şi fiicei mele TATIANA,
cu dragoste aleasă

Editura Etnologică
Bucureşti, 2009

www.etnologica.ro
Editor coordonator: Emil Țîrcomnicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MAIER, RADU OCTAVIAN
Meșteșuguri țărănești tradiționale în spațiul românesc / Radu-Octavian Maier. - București : Editura Etnologică, 2009
Bibliogr.
ISBN 978-973-8920-14-9

745/749.1(498)

Referent: dr. Georgeta Stoica
Coperta: Emil Țîrcomnicu

Foto coperta I: Cuptor cu oale
Foto coperta IV: Olărie în târgul din Hălmagiu
Imagini din *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat*, Cartea Românească, A.I. Candrea, Gh. Adamescu, pag. 805.

Tehnoredactare computerizată: Ala Movileanu, muzeograf la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti".

Autorul mulțumește pentru sprijinul acordat în apariția acestei lucrări Institutului de Etnografie și Folclor "C. Brăiloiu", Academia Română și doamnei Tatiana Tomescu (fiica autorului) și Editurii Etnologice.

Printed in Romania

CUVÂNT ÎNAINTE

În această carte autorul ridică și rezolvă cu deosebită competență profesională probleme științifice importante legate de meșteșugurile sătești la români de pe întreg teritoriul țării, căutând pe baza unui vast material inedit să facă o prezentare pe cât se poate de completă a dezvoltării meșteșugurilor țărănești din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre.

Din dorința sinceră de a trata toate aspectele posibile ale acestei părți ale culturii populare românești de pe întreg cuprinsul țării, autorul a colindat, a cercetat, a adunat și sistematizat un bogat material faptic și documentar din care a rezultat un volum de sinteză asupra meșteșugurilor populare țărănești la români și care reprezintă un deosebit interes științific, din toate punctele de vedere, etnologic, istoric, arheologic, lingvistic și dialectologic.

Autorul urmărește pe larg, în mod unitar și logic, evoluția și dezvoltarea meșteșugurilor și a micii industrii țărănești, a unității acesteia pe întreg teritoriul locuit de români, în toate provinciile istorice: Transilvania, Țara Românească, Moldova, Dobrogea, Maramureș, Banat etc. El se străduiește să dovedească cu ajutorul materialelor etnologice, arheologice și istorice continuitatea culturii românești, pe aceste meleaguri, în unitatea ei de netăgăduit. Prin materialele care sunt aduse în discuție de către autor, se poate constata ușor că în istoria civilizației materiale a populațiilor stabile cu un înalt grad de dezvoltare economică și spirituală, cercetarea meșteșugurilor aduce valoroase contribuții istorice și etnologice la elucidarea unor probleme complexe referitoare la continuitatea, stabilitatea și unitatea poporului român. Autorul prezintă prelucrarea pietrei, prelucrarea varului, prelucrarea lutului, prelucrarea metalelor, prelucrarea lemnului, prelucrarea cerii, prelucrarea fibrelor vegetale și animale, prelucrarea cerealelor, prelucrarea pieilor și blănurilor, fiecare dintre acestea au la rândul lor, câte 5-6 subcapitole, prin care se demonstrează că meșteșugurile sătești și urbane au constituit, alături de agricultură și comerț, unul dintre principalii factori economici care au contribuit la formarea culturii materiale a poporului român.

Se subliniază în lucrare, că meșteșugurile țărănești au apărut și s-au dezvoltat de-a lungul veacurilor, diversificându-se și înregistrând de la o epocă la alta o pondere din ce în ce mai însemnată în ansamblul economiei societății de pe teritoriul țării noastre.

Prin analiza tipologică efectuată, asupra uneltelor de prelucrare a pietrei, a cuptoarelor de ars varul – printre primele de acest fel în literatura de specialitate – autorul evidențiază funcția etnoculturală, a meșteșugurilor

şi aportul adus de acestea la dezvoltarea diferitelor sisteme ocupaţionale în dezvoltarea relaţiilor şi întrepătrunderilor zonale şi regionale. Largul orizont al cercetării, a permis formularea mai multor constatări, tipologice şi clasificări etnologice de interes teoretic şi practic general în domeniul meşteşugurilor săteşti ca: tipologia topilelor pentru topitul inului şi cânepii; tipologia urzitului, tipologia cuptoarelor de ars ceramică, tipologia şindrilei, tipologia morilor de prelucrat cereale etc.

În lucrare sunt tratate cu o deosebită competenţă problemele legate de specializarea meşteşugurilor în toate domeniile. O problemă deosebit de valoroasă, tratată aproape exhaustiv de autor, este aceea a **satelor specializate** în meşteşuguri care se întâlnesc pe întreg cuprinsul ţării, precum şi formarea unor **microzone** meşteşugăreşti spre exemplu în Munţii Apuseni, **zonele prelucrării lemnului**, cele ale **prelucrării varului**, ale **mineritului popular**, ale **lemnăritului**, ori **prelucrării fierului** etc.

De asemenea sunt abordate formele de organizare ale meşteşugurilor, obştile meşteşugăreşti, întovărăşirile, cât şi organizarea individuală în producţia şi economia meşteşugărească. În acest context, autorul face unele consideraţii asupra celor mai multe meşteşuguri, realizând clasificări, tipologii plecându-se de la formele primitive, tradiţionale, până la cele mai evoluate pe care le întâlnim azi în satul românesc contemporan.

În acelaşi timp, se aduce în discuţie vechimea şi autohtonicitatea meşteşugurilor, pe unele dintre ele considerându-le de origine dacică, fapt care-i aduce un plus de originalitate.

Autorul s-a străduit şi a reuşit să trateze cât mai complex şi exhaustiv subiectul şi problematica meşteşugurilor româneşti din toate zonele ţării, înglobându-le în unitatea culturii naţionale şi arătând, în acelaşi timp, şi specificul local românesc. A folosit pe larg în prezentarea meşteşugurilor, terminologia specific locală aducând, astfel, lucrării valoare ştiinţifică. Concomitent autorul abordează aspectele vieţii materiale, procedeele tehnice folosite de meşteşugari, cât şi viaţa spirituală a comunităţilor acestora.

dr. Georgeta Stoica

INTRODUCERE

Cartea tratează istoria civilizaţiei materiale la români fiind bazată în cea mai mare parte pe materialele culese de autor pe teren de-a lungul anilor 1966-1990 întreprinse pe tot cuprinsul ţării în peste 400 de localităţi.

Meşteşugurile, alături de alte ocupaţii, sunt izvoarele cele mai autentice, unele din componentele principale ale culturii populare tradiţionale cu o vechime milenară, care vin să întregească dovezile materiale şi spirituale ale continuităţii poporului nostru.

Lucrarea “Meşteşuguri ţărăneşti tradiţionale în spaţiul românesc” este o sinteză a celor mai multe dintre meşteşuguri la români, a tehnicilor şi procedeelor tehnice tradiţionale din mediul rural, tratând o sferă largă de probleme cu multiple valenţe în sfere economice şi de cercetare. Lucrarea cuprinde majoritatea meşteşugurilor ţărăneşti cum ar fi prelucrarea pietrei, văraritului, olăritului, prelucrarea metalelor şi lemnului, fibrelor vegetale şi animale, pieilor şi blănurilor etc., ocupaţii care au constituit pe lângă agricultură şi păstorit sursa şi modul de viaţă a ţăranului român.

Cartea se adresează unui cerc de specialişti, etnologi, arheologi, istorici, geografi, lingvişti, sociologi etc., cât şi tuturor celor care sunt interesaţi în cultura populară românească, cărora le sunt scumpe tradiţiile acestei culturi milenare.

Radu Octavian Maier

Cap. I
PRELUCRAREA PIETREI

Producţia meşteşugărească din toate timpurile a constituit, alături de agricultură, creşterea animalelor şi comerţ, unul dintre factorii de bază care au contribuit în mod egal la formarea culturii materiale şi spirituale ale poporului român. Ea a apărut şi s-a dezvoltat de-a lungul istorie, înregistrând de la o etapă la alta, o pondere din ce în ce mai însemnată în ansamblul societăţii de pe teritoriul ţării noastre. Meşteşugurile s-au dezvoltat pe unităţile social-economice existente alături şi în strânsă legătură cu preocupările de natură casnică, în cadrul gospodăriei ţărăneşti şi pe domeniul feudal.

Desprinderea meşteşugurilor de agricultură, constituirea aşezărilor de tip urban şi dezvoltarea schimbului de mărfuri au determinate în ultimă instanţă apariţia meşteşugului orăşenesc spre sfârşitul evului mediu, ca o specializare a unor grupe de indivizi. Până atunci meşteşugul casnic constituia un accesoriu necesar al gospodăriei naturale, rezultat din unul sau mai multe procese de muncă simplă, universală la un nivel tehnic rudimentar, executat de fiecare gospodar în scopul asigurării familiei proprii cu obiecte necesare.

Meşteşugul specializat presupune, dimpotrivă, o muncă complexă, datorită însuşirii unor deprinderi tehnice de grad superior de către o categorie limitată de indivizi în sânul colectivităţii care începe să se separe într-o măsură tot mai mare de preocupările agrare, iar produsele muncii lor fiind destinate a satisface nevoile întregii colectivităţi. Aceste însuşiri acumulate în timp au dus, la apariţia unor nume noi în funcţie de meseria practicată: pietrar, fierar, lemnar, etc., fapt des întâlnit şi în documentele vremii, în numele de botez (Ioan Pietrarul).

Meşteşugul prelucrării pietrei, s-a dezvoltat mai cu seamă în zonele cu materia primă din abundenţă. Din antichitate piatra era folosită la diferite construcţii civile, militare sau religioase aproape în toate zonele ţării – Transilvania, Banat, Moldova şi Ţara Românească.

Meşteşugul pietrarului era practicat cu precădere în zonele montane şi submontane, unde abundă rocă de diferite structuri perpetuându-se până în zilele noastre ca ocupaţie de bază a multor locuitori din satele Greceanca, Bădeni, Năeni, Pietroasele, de pe versantul sud-estic al dealului Istriţa, precum şi Ciuta-Buzău, Albeşti-Muscel, Scheia-Negreşti-Moldova, Gropeşti-Tg.Ocna, Vama-Câmpulung-Moldovenesc, Pâclişa, Viştea-

Gârbău, Ciceu, Moiseni, etc., Transilvania, Gura Văii, Vârciorova, Bahna, Vodiţa, Mehedinţi, Căvărani-Banat.

În perioadele de o mai mare stabilitate economică şi politică, piatra extrasă din majoritatea carierelor de la Albeşti-Muscel, din Scheia Negreşti a fost folosită la construirea unor importante edificii ale culturii feudale româneşti, pe întreg teritoriul ţării: mănăstirea Domnească din Câmpulung-Muscel şi mănăstirea Curtea de Argeş, curţile domneşti de la Argeş şi Târgovişte, a Palatelor de la Mogoşoaia şi Potlogi, mănăstirea Trei Ierarhi din Iaşi, cetatea Scheia, şi multiple alte construcţii civile şi religioase din Moldova de nord şi Transilvania, monumente votive din zona Buzău-Mizil-Ploieşti, până jos în Bărăganul ialomiţean şi brăilean.

Meşteşugul casnic şi artistic al cioplirii pietrei în zonele amintite îşi are rădăcinile în antichitatea romană, cu carierele din Banat şi Mehedinţi, cu o continuare directă până în zilele noastre.

Din aceste centre meşteşugăreşti, meşterii populari ai daltei şi ciocanului au răspândit produsele muncii lor atât în zonă cât şi la sute de kilometrii depărtare, în special spre câmpie, atât obiecte sculptate cu caracter funcţional, ca stâlpi de pridvor, scări, balustrade cu ornamente în relief, stâlpi de poartă, colaci de fântâni (Oarja-Argeş), cât şi sculptură ce ţine de arta aplicată, ca linurile pentru zdrobit struguri (Aiud-Buzău) mese în aer liber, trocuţe pentru mâncare şi apă animalelor, artă cu caracter religios, votiv sau funerar, monumente comemorative.

Datele care se referă la acest meşteşug sunt destul de puţine comparându-le cu mineritul, dar având în vedere faptul că, uneltele şi tehnicile de muncă pentru extragerea minereului şi al pietrei sunt asemănătoare, iar în unele cazuri aceleaşi, se poate presupune o dezvoltare: paralelă a acestora în diferitele perioade istorico-sociale.

La români, dezvoltarea meşteşugului prelucrării pietrei a fost favorizat pe de o parte de puternicul avânt pe care l-a luat dezvoltarea întregii economii, iar pe de altă parte prin trecere de la construcţii edilitare şi la construcţii de drumuri, poduri etc., unde piatra lucrată şi fasonată era folosită din plin aproape în toată ţara.

În această perioadă micul meşteşug creşte de la formele şi dimensiunile producţiei casnice la forme mari, mai evoluate. Ca o urmare firească, apar satele specializate în diferite meşteşuguri, cum sunt Munţii Apuseni, în Transilvania, specializate în prelucrarea pietrei, în vărărit, prelucrarea lemnului, sumănărit etc., fenomenul general în toată ţara, urmat de apariţia în cele din urmă a zonelor specializate într-unul din meşteşugurile ţărăneşti.

În Transilvania avem zonele caracteristice prelucrării pietrei de construcţie şi var cum sunt: După Piatră, Ciuruleasa, Blăjeni, Ardeu etc., acolo unde materia primă este din abundenţă piatra. O zonă a prelucrării pietrei este împrejurul Ciceului, cu satele Ghiueşti, Strîmbu, Ciceu-Corabia,

Gîrbou, Hăşmaşul Ciucului, Leleşti, precum şi altele din zona Zărandului, Strănija, sate care până nu demult au fost renumite în cioplitul pietrelor de moară. Pentru Moldova vom aminti zona Bicazului Ardelean, Bicaz-Chei, Ţepeşeni, Bicăjel, Dîrmoxa, iar pentru Mehedinţi, Porţile de Fier, Gorj, Baia de Fier, Polovragi, Runcu, Dobriţa etc., Vîrciorova, Dubova, Mehadia, Herculane, Rudăria, Dalboşeţ, Colţani, Gîrlişte, Căvărani, etc. Fenomenul dezvoltării deosebite a meşteşugurilor este caracteristic sfârşitului secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, când se constată o înflorire a comerţului şi schimbului de tot felul, dezvoltarea târgurilor pe întreg cuprinsul ţării.

Specializarea meşteşugurilor devine la un moment dat atât de intensă încât din numărul total al familiilor din sat erau de 95%, familiile care se ocupau de meşteşuguri.

Problema satelor şi zonelor specializate în meşteşuguri, este foarte vastă şi încă destul de slab cercetată. Cercetările în acest domeniu s-au făcut cu predilecţie în domeniul satelor şi zonelor specializate în special în meşteşuguri artistice ca: olăritul, portul, prelucrarea lemnului, fierăritului, etc., iar în domeniul prelucrării pietrei şi a tehnicilor de prelucrare a acesteia, aproape de loc.

Dezvoltarea pietrăritului în centre specializate, se datoreşte nu numai existenţei în cantităţi mari ale materiei prime – piatra- dar şi insuficienţei de produse agricole, datorită solului pietros, ce obliga locuitorii acestor aşezări să-şi completeze cele necesare nevoilor zilnice de trai prin diferite meşteşuguri în afara îndeletnicirilor agricole ori de creştere a animalelor, care apoi au devenit sate specializate. Luând ca exemplu zona Ciceului se poate constata către sfârşitul secolului trecut că la Corabia „piatra de construcţii de piatră de moară este de calitate excelentă" şi că „ocupaţia principală a locuitorilor harnici este extragerea pietrelor de moară şi pe lângă negustoria legată de acestea, agricultura şi creşterea animalelor".[1] Ne vom ocupa mai pe larg de satele specializate din zona Ciceului, care au forme specifice meşteşugăreşti, atât în ceea ce priveşte producţia pietrelor de moară, cât şi modul de valorificare a acestora, precum şi formele de acaparare a pieţelor de desfacere a acestor produse.

Încă din timpuri foarte vechi, după cum rezultă dintr-un document datat din anul 1552, bucata de piatră de moară valora 2 forinţi[2], aceste produse, nu erau vândute prin troc-schimb ca alte produse, ci erau vândute cu bani gheaţă. Iniţial cu secole în urmă, pietrele de moară erau cărate şi valorificate de pietrarii înşişi, apoi a apărut o categorie nouă, aceea a

[1] Kadar Jozsef, Szolnok-Doboka varmegye monographiaja. Vol. II. Des. 1901-1904, pag. 442-444.

[2] Kadar Jozsef, op. cit., II, p. 432, 98, 190, v.p. 316

COLECȚIA DE ETNOLOGIE

ISBN 973892014-0
9789738920149